

ALEXANDRU PRELIPCEAN

SPIRITUALITATE CREȘTINĂ
ȘI RIGOARE ȘTIINȚIFICĂ:
NOTELE DE SUBSOL
ALE FILOCALIEI ROMÂNEȘTI

VOLUMUL 2:
ANTOLOGIA NOTELOR DE SUBSOL (M-Z)

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2013

CUPRINS

M	15
MATERIA	15
MĂRTURISIREA	16
MĂRTURISIREA ÎNTELEGĂTOARE	22
MĂSURA	22
MÂNCAREA	23
MÂNDRIA	25
MÂNGAIERIA	32
MÂNIA	33
MÂNTUIREA	34
MEMORIA	37
MIJLOCIREA	37
MILA	38
MILENARISMUL	41
MILOSTIVIREA	42
MINCIUNA	43
MINCINOSUL	44
MINTEA (voûç)	44
MIROSUL RĂU	94
MIRUNGHERA	94
MIȘCAREA	94
MOARTEA	102
MOARTEA LUI HRISTOS	112
MODESTIA	114
MOLEȘEA	114
MONADA DIVINĂ	115
MONAHISMUL	115
MORTIFICAREA	123
MULȚUMIREA	124
MUSTRAREA	126
N	128
NAȘTEREA DIN DUH	128

NAȘTEREA DIN DUMNEZEU	128
NAȘTEREA DIN NOU	129
NAȘTEREA LUI HRISTOS	129
NĂDEJDEA	130
NEAGONISIREA	132
NEASCULTAREA	133
NEBUNIA	133
NECAZUL	134
NECORPORALITATEA	136
NECREDINȚA	137
NECUNOAȘTEREA	138
NECURĂȚIA LUMII	138
NELUCRAREA	138
NEISPITIREA	139
NEÎMPLINIREA	139
NEÎNCREDEREA	139
NEÎNDRĂZNEALA	140
NEÎNFRÂNAREA	140
NEÎNTELEGHEREA	141
NEMIȘCAREA	141
NEMULTUMIREA	141
NEOPLATONISM	142
NEOSÂNDIREA	142
NEPĂCĂTUIREA	142
NEPĂTIMIREA	142
NEPRETUIREA	153
NEPRICEPEREA	153
NEPUTINȚA	153
NERĂSPUNDEREA	154
NESCHIMBABILITATEA	154
NESFÂRȘITUL DUMNEZEIESC	154
NESIMȚITUL	155
NESTORIANISMUL	156
NESTRICĂCIUNEA	156
NEȘTIINȚA	158
NEȘTIINȚA MÂNTUITOARE	158
NEVOINȚA	159
NIMICNICIA	160
NOAPTEA	161

NORUL	161
NUMELE LUI DUMNEZEU	161
NUMERELE	164
NUMIRILE LUI IISUS HRISTOS	164
O	165
OBIECTIVITATEA	165
OBISNUINȚA	165
OBOSEALA	166
OCĂRĂREA	166
OCROTIREA	166
ODIHNA	167
ODIHNA LUI DUMNEZEU	172
OMORĂREA RĂULUI	172
OMUL (ÎN GENERAL)	172
OMUL BLÂND	184
OMUL CEL BUN	184
OMUL DUHOVNICESC	184
OMUL MÂNTUIT	189
OMUL NEPĂTIMAȘ	190
OMUL PĂCĂTOS	190
OSÂNDA	191
OSÂNDIREA	191
OSÂNDIREA DE SINE	193
OSPĂȚUL VEACULUI VIITOR	193
OSPITALITATEA	194
OSTENEALA	194
P	196
PACEA	196
PANTEISMUL	197
PARTEA PASIONALĂ	198
PARTEA POFTITOARE	199
PAȚTELE	199
PATERICUL	199
PATIMILE	215
PATIMILE DOMNULUI	216
PAZA	217
PĂCATUL	217
PĂCĂTOSUL	224
PĂMÂNTUL	225
PĂRĂSIREA	225

PĂSTORUL CEL BUN	226
PĂTIMIREA	226
PÂINEA	227
PECETLUIREA	227
PERIHOREZA	227
PERSOANA	229
PILDELE	231
PIPĂITUL ÎNTELEGĂTOR	231
PIZMUIREA	232
PLATA	232
PLĂCEREA	232
PLĂCEREA ÎNTELEGĂTOARE	233
PLÂNSUL	233
POCĂINȚA	239
POFTA	246
POMENIREA LUI DUMNEZEU	248
POMENIREA MORȚII	249
POMENIREA NUMELUI LUI HRISTOS	250
POMUL CUNOȘTINȚEI BINELUI ȘI RĂULUI	254
PORUNCILE DIVINE	254
POSTUL	258
POVARA DULCETII	259
PRACTICILE ASCETICE	260
PREDAREA	260
PREDEFINIREA	260
PREEXISTENȚA SUFLETELOR	261
PREJUDECATA	262
PREOȚIA	262
PREOȚIA LUI HRISTOS	263
PRESCURILE	264
PREȚUIREA	264
PREZENTUL	264
PREZENȚA LUI DUMNEZEU	265
PREZENȚA NESIMȚITĂ A LUI DUMNEZEU	266
PREZENȚA LUI HRISTOS	267
PRIETENIA	268
PRIGONIREA	268
PRIVEGHEREA	269
PRIVIREA LUI DUMNEZEU	271
PROGRESUL ȘTIINȚEI	272

PROOROCII	272
PROPOVĂDUIREA	273
PROVIDENȚA DIVINĂ	273
PRUDENȚA	375
PRUNCIA	275
PUNCTUL DE MIJLOC	275
PURIFICAREA	276
PUSTIA	276
PUTEREA	277
PUTEREA DUMNEZEIASCĂ	279
PUTERILE SUFLETEȘTI	280
PUTINȚA	280
PUTREZICIUNEA	281
R	282
RAIUL	282
RAȚIONALITATEA LUMII/LUCRURILOR	283
RĂȚIUNEA	284
RĂBDAREA	292
RĂNILE	300
RĂSCUMPĂRAREA	300
RĂSPĂTIREA	300
RĂSPUNDEREA	301
RĂSPUNSURILE	304
RĂSTIGNIREA DOMNULUI	305
RĂUL	305
RĂUTATEA	309
RĂSUL	309
RĂVNA	310
REALITATEA DUMNEZEIASCĂ	311
RECUNOAȘTEREA	311
RECUNOȘȚINȚA	312
REGULA	312
RELAȚIA	312
RELAȚIA BĂRBAT-FEMEIE	313
RELAȚIA DINTRE HRISTOS ȘI DUHUL SFÂNT	313
RELAȚIA HRISTOS-BISERICĂ	315
RENUNȚAREA	315
RESPECTUL	316
RETRAGEREA DIN LUME	317
RETINEREA	317

REVELAȚIA DIVINĂ	318
ROADELE DUHULUI	319
ROBIA	319
RUGĂCIUNEA	320
RUȘINEA	377
S	379
SATANA	379
SĂLĂSLUIREA LUI HRISTOS/DUMNEZEU IN NOI	380
SĂNĂTATEA	381
SĂRĂCIA	381
SĂRBĂTORILE	383
SÂNGELE LUI HRISTOS	383
SÂRGUINȚA	384
SCĂPAREA	384
SCHIMBAREA	384
SFATURILE	385
SFÂNTA SCRIPTURĂ	386
SFÂNTA TREIME	387
SFINTELE MOASTE	395
SFINTELE TAINЕ	396
SFINȚII	396
SILA	399
SILINȚA	399
SILIREA	399
SIMBOLURILE	400
SIMPLITATEA	401
SIMȚIREA	402
SIMȚURILE	410
SINERGIA	416
SINGURĂTATEA	417
SLAVA DEȘARTĂ	418
SLAVA LUI DUMNEZEU	421
SLĂBĂNOGIREA	423
SLĂBICIUNEA	423
SLĂVIREA LUI DUMNEZEU	424
SLUJIREA	424
SLUJITORUL LUI HRISTOS	425
SMERENIA	425
SMERENIA ȘI ASCULTAREA	448
SMERITA CUGETARE	449

SOBORNICITATEA	452
SOCOTEALA	453
SOMNUL	453
SPIRITISMUL	454
SPIRITUL	454
SPRIJINIREA	454
STAREA PĂTIMAȘĂ	454
STĂPÂNIREA	455
STĂRILE DUHOVNICEȘTI	457
STĂRUIȚA	457
STRĂINĂȚATEA	458
STRĂLUCIREA	458
STRĂPUNGAREA INIMII	458
STRICĂCIUNEA	459
SUBIECTUL	460
SUBIECT ȘI OBIECT	461
SUFERINȚA	461
SUFLETUL	463
SUIREA LA CER	478
SUPĂRAREA	479
SUPERIORITATEA LUI DUMNEZEU	479
SUPRAFIINȚA (ὑπερουσιότης)	480
SUPUNEREA	480
S	482
ȘARPELE DE ARAMĂ	482
T	483
TALENTUL	483
TAINA CHIPULUI	483
TAINA CRUCII ȘI A MORMÂNTULUI	484
TĂCEREA	486
TĂIEREA IMPREJUR	491
TĂIEREA POFTEI	492
TĂIEREA VOII	492
TĂMĂDUIREA	494
TĂRIA INTELEGĂTOARE	494
TEAMA	494
TEOGNOSIA	495
TEOLOGHISIRE	503
TEOLOGIA	503
TEOLOGIA AFIRMATIVĂ	504

TEOLOGIA NEGATIVĂ	504
TEOLOGIA SCOLASTICĂ	507
TEOLOGIA SPECULATIVĂ	510
TEOPTIA	510
TEORIA HARULUI SUPRAADĂUGAT	521
TEORIA MASALIANĂ	521
TEORIA MERITELOR PRISOSITOARE	523
TEORIA ORIGENISTĂ	525
TEORIA SATISFACTIEI LA CATOLICI	529
TIGRUL ȘI EUFRATUL	530
TIMPUL	531
TINERETEȚA	535
TOIAGUL	535
TRANSCENDENȚA LUI DUMNEZEU	536
TRĂDAREA	536
TRĂIREA LUI DUMNEZEU	536
TREBUINȚA	537
TREZVIA	537
TRIHOTOMISMUL	538
TRISTETEȚA	538
TRUPUL	539
TRUPUL LUI HRISTOS	550
TULBURAREA	554
T	557
ȚINEREA DE MINTE A RĂULUI	557
ȚINTA	558
U	559
UIMIREA	559
UITAREA	560
UMANITATEA LUI HRISTOS	563
UMILINȚA	563
UNIFORMIZAREA	564
UNIREA	565
UNIREA CU HRISTOS	565
UNIREA OMULUI CU DUMNEZEU	566
UNIREA TRUP-SUFLET	569
UNITATEA	569
URA	573
V	577
VEACURILE	577

VEDEREA DUHOVNICEASCĂ	578
VEDEREA IPOSTATICĂ	581
VIATA	581
VIATA CĂLUGĂREASCĂ	583
VIATA CONTEMPLATIVĂ	583
VIATA CURATĂ	584
VIATA DUHOVNICEASCĂ	584
VIATA NEMURITOARE	585
VIATA ORDONATĂ	586
VIATA ȘI MOARTEA	587
VIATA VESNICĂ	587
VIATA VIITOARE	590
VICLENIA	591
VINDECAREA	591
VINOVĂȚIA	593
VIRTUTEA	594
VISELE	614
VIȚA DE NEAM BUN	614
VOIA	614
VOIA LUI DUMNEZEU	615
VOIA OMULUI	618
VOINȚA	623
VORBIREA	629
VORBIREA CU DUMNEZEU	630
Z	631
ZAPISUL LUI ADAM	631
ZILELE CREAȚIEI	631
ZILELE VIETII	631
ZIUA A OPTA	632
ZIUA DE ODIHNĂ	632
ZIUA SÂMBETEI	633

M

MATERIA

*[Dar firea înțelegătoare și rațională a sufletului fiind zidită împreună cu trupul pământesc a primit de la Dumnezeu dubul de viață făcător prin care ține la un loc și face viu trupul unit cu el...]*¹

Semnalăm importanța mare ce se acordă aici materiei. Ea e destinată să fie făcută vie prin duh².

*[Trupurile vor învia cu oase și cu nervi și cu pori. Și așa vor fi în veac. Dar mai luminoase și mai slăvite, după cuvântul Domnului care zice: „Atunci [[cei dreپți vor străluci ca soarele în împărăția Tatălui lor. Cel ce are urechi de auzit să audă]] (Mt 13, 43)...]*³

E lumina spirituală a sufletului plin de bunătatea lui Dumnezeu, reflectată în trupuri. E inundarea trupului de spiritualitatea vie și iubitoare dumnezeiască, a cărei lumină nu e, de caracter fizic, ci moral. Nu o materie redusă fizic la aer ca forma cea mai puțin condensată a materiei (ca în origenisim), ci o materie devenita străvezie prin prezența sufletului curățit de patimi și unit cu Dumnezeu cel iubitor. Raționalitatea materiei face posibilă această transparență a ei pentru sufletul desăvârșit de a cărei rațiune înălțată în Dumnezeu ține și bunătatea⁴.

În materie nu se poate găsi niciun conținut profund, spiritual⁵.

---

¹ FR 7, pp. 443-444.

² FR 7: 32 (444). O posibilă trimitere pentru *dualism antropologic și sufletul*.

³ FR 11, pp. 569-570; FR 11 (Apologeticum), p. 680. În ambele ediții lipsește partea [cei dreپți vor străluci ca soarele în împărăția Tatălui lor. Cel ce are urechi de auzit să audă] din citatul biblic (Mt 13, 43).

⁴ FR 11: 820, FR 11 (Apologeticum), 820 (680).

⁵ FR 12: 115.

Iubim materia când iubim plăcerile trupești. Iar aceasta tulbură mintea și sufletul, nemaivând cunoașterea realităților și a lui Dumnezeu, din care se explică toate⁶.

Nu vei putea fi cucerit de demoni dacă vei disprețui materia, înțeleasă ca realitate în sine și ca mijloc de plăceri. De fapt materia nu există în sine, ci în legătură cu spiritul din om, dar mai ales în dependență de Dumnezeu. „Materia văzută” e materia imediată. Căci materia universală, nevăzută în imediată apropiere, nu este o ispită pentru trup⁷.

MĂRTURISIREA

Mărturisind ispita care ți-a venit de a lua din cele chivernisite ale Bisericii, sau ale mânăstirii, vei căpăta de la duhovnic întărire să respingi ispita⁸.

Mărturisind gândurile rele, le ținutăm la stâlp și le luăm puterea, căci le facem de rușine cum ne facem pe noi înșine dacă le-am da sălaş în noi mai departe. De aceea, prin mărturisire ne detașăm de ele. Lumina în care sunt puse prin mărturisire le arată în urâciunea lor și le ia puterea ispititoare. A le ține în noi, înseamnă a ne ascunde într-un întuneric; a le mărturisi, înseamnă a voi să fim deschiși și a nu mai ocroti în noi gânduri pe care, din rușine, le ținem ascunse⁹.

Mărturisirea e a credinciosului, iar harul al lui Dumnezeu. Amândouă formează credința. Din amândouă izvorăsc faptele. De aceea în fapte se arată lumina credinței sau a harului și a mărturisirii, a puterii lui Dumnezeu și a omului restabilit prin har în propria lui putere¹⁰.

Scara, IV; P.G. 88, 681B. În textul grec se spune: „Ranele biruite”. Descoperirea greșalelor în fața altuia și prin aceasta în fața lui Dumnezeu, înseamnă o adevărată biruire a lor sau un efort al omului de a se dezlipi de ele, efort ajutat de puterea celuilalt, dar mai ales de a lui Dumnezeu.

---

⁶ FR 12: 241.

⁷ FR 12: 275.

⁸ FR 6: 71.

⁹ FR 7: 42 (67).

¹⁰ FR 9: 69 (142).

Ele sunt „pironite de cel ce le mărturisește la stâlpul dezaprobării, ca niște lucruri urâte; nu le mai ocrotește, nu le mai apără ca pe niște lucruri care nu sunt chiar atât de condamnabile. E un fel de pironire a lor pe cruce¹¹.

Op. cit., Cuv. 55, p. 218. Mărturisirea păcatelor e, pe de o parte, o biruire a rușinii pentru ele, pe de alta o adâncire a sentimentului de rușine, fapt care produce străpungerea sau zdrobirea inimii. Căci mărturisirea nu e o biruire a rușinii prin nesimțire, ci prin scârba de păcat și prin teama de pedeapsa veșnică pentru el. În mărturisire are loc o rușine culminantă pentru păcat și bărbăția care o biruiește. E bărbăția ostașului în toiul luptei, superioară celei dinaintea de luptă. Duhovnicul ajută la amândouă. Numai așa mărturisirea e un eveniment duhovnicesc de adâncă zguduire și un început de viață nouă. Altfel devine un act nesimțit, formal, care nu răscolește ființa și nu ajută la înnoirea vieții. Cu această străpungere de inimă s-au pocăit și cei ce au devenit creștini în ziua Cincizecimii (*FA 2*, 37-38)¹².

Scolie în trad. Veniamin Costache, privind mărturisirea: „Mărturisirea păcatelor e ca o arătare a bolilor trupești. Deci precum bolile trupești nu le descoperă oamenii tuturor, nici fiecăruia, așa și mărturisirea păcatelor trebuie să se facă înaintea celor ce le pot tămădui. Căci s-a scris: «Voi cei tari purtați neputințele celor slabi» (*Rm 15*, 1). Iar a le purta înseamnă a le ridica și tămădui, după cum s-a scris: «Că El neputințele noastre le-a luat și boalele noastre le-a purtat» (*Is 53*, 4). Nu pentru că le-a luat în Sine, ci pentru că pe cei ce pătimeau i-a tămăduit”. Avem aici un temei pentru mărturisirea la duhovnic și nu în fața unei mulțimi sau a oricui care se va sminti sau va judeca cu neînțelegere păcatele celor ce le-au mărturisit în fața sa¹³.

¹⁷⁵ Aceasta e o metodă de a păstra sufletul într-o sinceritate sau într-o transparență deplină, neavând în el nimic ascuns, nimic acoperit de întunericul minciunii, nicio umbră, nicio pată, ci totul în lumină. Scolia P.G.: *Alta*, a lui Fotie: „A dezvălui de bunăvoie greșelile sale bărbaților duhovnicești, e un semn al vieții ce se îndreptează, iar a le ascunde e un

---

¹¹ *FR 8*: 38.

¹² *FR 8*: 112.

¹³ *FR 9*: 149. O posibilă trimitere pentru *pocăință*. Eroare de trimitere a citării biblice *Is 3,4* în ediția Humanitas.

semn al sufletului pătimăș. Căci nimeni ajutând pe hoți sau stând de partea curvarilor, nu-și va da pe față gândurile (nu-i va da pe față pe aceștia). Pentru că cel nepătimaș, care are milă față de pătimăș spunând păcatul fratelui, o face din două motive: fie ca să-l îndrepteze pe el, fie ca să-l folosească pe altul. Dar dacă-l spune fără aceste motive, o face fie ca să-l osândească pe acela, fie ca să-l bârfească, și de aceea nu va scăpa de părăsirea dumnezeiască și va cădea și el fie în aceeași greșeală, fie în alta, și va fi osândit și rușinat”.

¹⁷⁶ O scolie a lui Hrisolog: „Leagă pe cel ce a păcătuit, ca să i-L faci milostiv pe Dumnezeu. Nu-l dezlega, ca să nu fie legat și mai tare de mânia lui Dumnezeu. De nu-l voi lega eu, legăturile lui nu vor rămâne nedezlegate. «Că de ne vom judeca pe noi înșine, nu vom fi judecați» (1 Co 11, 31). Să nu socotească cineva aceasta, cruzime și neomenie, ci cea mai mare blândețe și cel mai bun leac și multă purtare de grijă. «Dar au suferit destul timp pedeapsa», va zice cineva. Cât? Spune-mi! Un an, doi, trei? Dar nu mă interesează vremea, ci îndreptarea sufletului. Arată-mi deci aceasta: de s-au străpuns la inimă, de s-au schimbat, și atunci s-a împlinit totul. Iar de nu s-a întâmplat aceasta, vremea nu e de niciun folos. Căci nu ne interesează de a fost legată rana de multe ori, ci de a folosit legătura. Dacă a adus folos în scurtă vreme, să nu mai fie ținută. Iar de nu a fost spre folos în cincisprezece ani, să mai fie ținută. Dezlegarea celui legat să hotărască folosul”. Legând duhovnicul pe cel ce a greșit, nu-l mai leagă Dumnezeu. Căci acela simte mai vădit dezaprobarea și se îndreaptă, pe când legătura lui Dumnezeu nu e vădită și omul continuă să păcătuiască, socotind că dacă nu l-a dezaprobat duhovnicul, păcatul lui n-are prea mare importanță. Iar canonul se orientează, ca vreme, după rezultatul adus de el în îndreptare¹⁴.

Pironește pe stâlpul văzut prin mărturisire orice șarpe ce se mișcă în tine și așa îl vei omorâ. Dar dacă-l ții ascuns în tine, nu vei umbla pe calea dreaptă, ci pe căi nedrepte, acoperite de întuneric¹⁵.

Trebuie să-ți mărturisești păcatele, fără a te cruța, așa cum nu te-ar cruța, dacă ți le-ar dezvălui altcineva. Desigur, spunându-le tu însuți, vei trece prin clipe de mare rușine. Dar nu poți scăpa de rușine, dacă nu treci prin rușine. Cu rușinea pe care o suferi lovești păcatele care-ți produc rușinea și înlături pricina rușinii. Rușinea mărturisirii este trecătoare, dar

---

¹⁴ FR 9: 175-6.

¹⁵ FR 9: 182.

Când te războiește lăcomia, sau când trupul începe să aibă și alte poftē, pentru că e prea hrănit, mai taie o uncie³⁶.

*[Deci fericit este cel în care nu se va afla ceva din ale celor potrivnici, căci bucuria și veselia, odihna și cununa lui vor fi peste măsură...]*³⁷

Vor fi peste măsura proprie celor create, vor fi bucurie, odihna și slavă ce vor iradia din bucuria, odihna și slava dumnezeiască³⁸.

MÂNCAREA

¹⁸⁹ Dacă trupul e prin smerenie templu sfințit al lui Dumnezeu și dacă nu te legi prin plăcere de mâncările ce le consumi, ci gândul întreg îți este la Dumnezeu, mâncările se sfințesc și ele, gândind în vreme ce le consumi la Dumnezeu.

¹⁹⁰ A primi în trup mâncările cu gândul că Dumnezeu e totul și eu nimic prin mine însumi, îmi deschide ochii să-L văd pe Dumnezeu și prin această trebuință a mâncării și chiar toate mâncările ca lăsate de Dumnezeu spre a corespunde trebuinței întreținerii trupului și a vieții mele de pe pământ. E iluminarea prin care vedem pe Dumnezeu prin creațiune, sau ca creator al tuturor. Dacă eu prin mine sunt nimic și dacă toate prin ele sunt nimic, atunci trebuie să fie cineva care îmi dă putința să exist și să și tuturor această putință, odată cu rostul lor pentru mine³⁹.

*[Iar despre foame, să nu le ceri din propria voință. Dar dacă ți le vor da, ia și mănâncă, suspinând pentru osânda ce ți-o aduce plăcerea aceasta...]*⁴⁰

Deci mănâncă, tăind pe cât poți plăcerea de la fapta aceasta, sau așteptând osânda pentru ea⁴¹.

---

³⁶ FR 11: 251, FR 11 (Apologeticum), 251 (232).

³⁷ FR 12, p. 116.

³⁸ FR 12: 203.

³⁹ FR 11: 189-90, FR 11 (Apologeticum), 189-90 (181).

⁴⁰ FR 11, pp. 166-167; FR 11 (Apologeticum), p. 194.

⁴¹ FR 11: 202, FR 11 (Apologeticum), 202 (194).

[*Întrebare: De crede cineva că nu se vătămă, dar simte durerea boalei, ce trebuie să cugete, ca să nu cadă în necredință? Răspuns: De mănâncă cu credință, dar stăruie durerea, să nu intre la îndoială...]*⁴²

Să nu spună că a folosit o mâncare vătămătoare și nu una nevătămătoare⁴³.

Omul cu învățătură știe că o mâncare e vătămătoare mai mult decât cei simpli. De aceea Ava Isaia mănâncă din ea, deși știe că e vătămătoare, ca să-și taie prin credință înclinarea de a nu mânca din ea⁴⁴.

Nici mâncarea nu trebuie să rămână o faptă pur trupească. Fă-o prilej de mulțumire lui Dumnezeu și de alte gânduri și convorbiri ziditoare. Mâncarea e, și un dar al lui Dumnezeu, și componentele ei sunt rațiuni plasticizate, ca să nu mai vorbim de trup, care e susținut în viața lui de suflet și e și el o rațiune plasticizată împletită cu multe rațiuni plasticizate și unită cu rațiunea sufletului. Trupul nu e despărțit de suflet, mâncările nu sunt pregătite, fără rațiunea omenească și nepotrivite cu rațiunea plasticizată în trup. De aceea ele au rostul să întrețină trupul și prin el omul întreg⁴⁵.

⁸²⁶ Dacă Dumnezeu poate ajuta pe om să viețuiască fără mâncare în tot timpul existenței pământești a lui, cu atât mai mult o poate face aceasta pentru viața viitoare. Nu e vorba de o putere exercitată de Dumnezeu asupra omului din afară, ci de Dumnezeu aflat în om. În măsura desăvârșirii acestuia nu mai are nevoie de mâncare.

⁸²⁷ În ed. Volos, pagina citată la notă, se spune că obiecția de față se referă la Hristos care a mâncat și după înviere. Dar Hristos a făcut aceasta ca să arate că trupul Lui este văzut și nu e un chip aparent. Dar nu mânca pentru că avea nevoie de mâncare. Chiar mâncând ne-a dat în parte o dovadă despre înviere, deci despre continuarea vieții după înviere, chiar dacă aceasta era o dovadă neadecvată⁴⁶.

---

⁴² FR 11, p. 496; FR 11 (Apologeticum), p. 591.

⁴³ FR 11: 711, FR 11 (Apologeticum), 711 (592).

⁴⁴ FR 11: 713, FR 11 (Apologeticum), 713 (592).

⁴⁵ FR 11: 791, FR 11 (Apologeticum), 791 (652-3).

⁴⁶ FR 11: 826-7, FR 11 (Apologeticum), 826-7 (684).

Mândria e încăpățănare în propria izolare, e învârtoșare; de aceea trebuie înmuiată prin încercări mai grele, pe când pofta de plăceri e slăbiciune și, nefiind susținută de încăpățănare, e mai ușor de tămăduit. Mândria e tămăduită numai de smerenie. Iar smerenia se câștigă cel mai greu. Dar ea e împreună cu adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu, sau cu vederea luminii Lui, care nu poate fi dobândită până ce cineva e preocupat prea mult de sine⁶⁰.

Sf. Ioan Gură de Aur, vezi la Sf. Maxim Mărturisitorul, *Loci communes*, în P.G. 91, col. 245G. Cine se umflă pe sine nu se vede nici pe sine, nici pe Dumnezeu⁶¹.

*[De aceea, poruncește Sfântul Grigorie Sinaitul să nu se teamă, nici să se îndoiască cei ce se deprind cu rugăciunea. El înfățișează două pricini ale înșelăciunii: lucrarea după rânduiala proprie și înălțarea cugetării...]*⁶²

Sunt patimile mândriei opuse ascultării și smeritei cugetări. Cea dintâi e mândria manifestată în afară, a doua e mândria cultivată înăuntru sufletului⁶³.

Însăși slava deșartă fugea de oameni, pentru că cei stăpâniți de ea se fereau să apară în fața oamenilor, obligați fiind la slujiri lipsite de măreție. Și așa se învățau să se ferească de a se arăta cu fală în fața oamenilor⁶⁴.

*[Mândria este mărul putred pe dinăuntru, dar pe dinafară strălucitor de frumusețe...]*⁶⁵

Ruptă de realitate, mândria o contraface prin închipuire. Trăiește într-o fantasmagorie, într-o nălucire prelungită. Golit de toate, cel mândru își nălucește că e bogat; întunecat, își închipuie că se află în lumină; dar bogăția lui însăși e săracă și în lumina ei el nu vede nimic real, nimic consistent. De aceea și hrana lui spirituală e săracă, e inconsistentă⁶⁶.

---

⁶⁰ FR 6: 432.

⁶¹ FR 8: 179.

⁶² FR 8, p. 519.

⁶³ FR 8: 1008.

⁶⁴ FR 9: 165.

⁶⁵ FR 9, p. 254.

⁶⁶ FR 9: 610.

⁶¹² „Mare și cinstit lucru socotesc că este a birui slava deșartă și a înainta în cunoștința lui Dumnezeu. Căci cel ce cade în urâțenia acestei patimi viclene a slavei deșarte se înstrăinează de pace și-și înăsprește inima față de sfinți. Și la capătul relelor lui cade în mândria cea vicleană și în grija de a minți”. Cel mândru nu cunoaște nici pe Dumnezeu și nu trăiește în pace nici cu oamenii. El se împietrește cu inima chiar față de oamenii blânzi și-i disprețuiește. Mai ales față de aceștia se poartă cu asprime, căci de cei tari se teme și când are nevoie de ei, îi lingusește.

⁶¹³ S-au făcut stăpânitoare peste unele ființe îngerești din ceruri și de aceea le-au coborât de acolo. Căci nu voiau ca acelea să mai fie stăpânite de altcineva decât de ele (de slava deșartă și de mândrie). Mândria, nevrând să aibă niciun stăpân, nu cunoaște niciun cap, e fără cap. Omul mândru nu admite nicio căpetenie, el e anarhic⁶⁷.

Mândria e închidere față de Dumnezeu, e suficiență de sine și, ca atare, pricină de sărăcire a existenței. Nimeni și nimic nu poate exista numai prin sine. Toate sunt în legătură, în comunicare. Și numai prin aceasta se țin. De aceea, mândria e și pricina dezarmoniei generale; toate merg scârțâind, toate suferă de o boală generală din pricina mândriei. Ele nu se pot rupe de tot una de alta, dar nici nu sunt deplin și sănătos articulate unele cu altele. O spun aceasta gândindu-mă la creațiune. Căci Dumnezeu nu suferă în Sine de această dezarmonie, dar suferă pentru suferința creațiunii Sale, a operei Sale. Ea se opune atenției Lui și ca să-L blameze pe El pentru suferința de care suferă ca operă a Lui. Tăgăduirea voinței proprii e tăgăduirea voinței opuse voinței lui Dumnezeu, Care vrea să le țină pe toate în armonie. Smerenia e mulțumirea cu încadrarea proprie în întregul general, în armonia totului, care ca atare se află și în armonie cu Dumnezeu⁶⁸.

Chiar dacă judecata ce și-o dă cineva cu privire la o faptă e ca și cea pe care o primește de la un povățuitor cu experiență, e mai bine că el a întrebat. Căci a scăpat de mândrie sau de încrederea în sine, care îl va obișnui să nu întrebe nici în cazurile când ar putea da o judecată greșită. Și, în general, orice mândrie ca închidere a omului în sine aduce în el o învârtoșare, o dezumanizare. Iar Duhul Sfânt e acolo unde inimile sunt

---

⁶⁷ FR 9: 612-3.

⁶⁸ FR 9: 1052.

Cap. 103, *Filocalia greacă*. În răbdare și mângâiere e o lumină, e vederea celor mai presus de viața aceasta. Numai aceasta dă putere de răbdare și aduce mângâiere⁹⁰.

„Poftirea sensibilă” e mai mult o mișcare în trup; cea „rațională” e rezultatul unei judecări a rațiunii. Numai „iubirea înțelegătoare” născută din lucrarea Sfântului Duh, se mișcă în inimă ca o simțire curată și numai ea aduce o mângâiere adevărată⁹¹.

MÂNIA

Mânia nu trebuie desființată cu totul, ci folosită cum se cuvine prin cele patru virtuți cardinale, cum a făcut Domnul Iisus Hristos. Cu mânia astfel folosită putem birui diferitele patimi. În felul acesta facem și din mânie o putere pozitivă, așa cum a voit-o Dumnezeu când ne-a înzestrat cu ea, și desființăm și ispita patimilor sau înseși patimile din noi⁹².

A lui Evagrie: „Firea mâniei este să lupte împotriva dracilor și pentru vreo plăcere. Pentru că îngerii ne insuflă plăceri duhovnicești și ne îndeamnă să întoarcem și să hrănim mânia împotriva dracilor pentru fericirea ce ne vine din ea. Iar aceia, atrăgând-o spre poftele lumești, o silesc să lupte contrar firii împotriva oamenilor, ca întunecându-se mintea și căzând din cunoștință, să se facă trădătoare a virtuților». *Alta*, a lui Grigorie Teologul: „Frânează-ți mânia (iuțimea), ca să nu-ți ieși din minte. Pedepsește iuțimea, căci ieșind din măsură se face tatăl nebuniei”. *Alta*, a aceluiași: „Fie-ți mânia numai asupra șarpelui prin care ai căzut”. *Alta*: „Vicleanul niciodată nu este în pace, ci totdeauna ocupat, totdeauna plin de mânie, de vicleșug și de iuțime. Totdeauna pândește pe vecinul său, totdeauna cârtește, totdeauna e aspru, totdeauna când i se poruncește grăiește împotriva, când se hotărăște ceva cu privire la el se răzvrătește, când e sfătuit la bine face rău, când e dojenit batjocorește. El ia în batjocură pe cei ce viețuiesc bine, urăște pe cei ce sporesc, se scârbește de sfaturi bune, micșorează pe frați, îi răzvrătește, îi face răi, se întoarce de la cei blânzi, ia în răs pe cei îndelung răbdători, se fățarnicește față de străini, clevetește pe unul către altul, se asociază cu fiecare

---

⁹⁰ FR 6: 206.

⁹¹ FR 8: 620.

⁹² FR 8: 797.

împotriva celuilalt, ațâță la sfadă, întărită pe unul contra altuia, e gata la ocări, dulce în grăiri de rău, gata la defăimări și în a face rău”. Cum se vede, iuțimea sau mânia, când întrece o anumită măsură, întunecă mintea și îl ține pe om într-o agitație accentuată, ducându-l până la nebunie. Între funcțiile sufletești este o strânsă legătură, ele se înrăuresc reciproc⁹³.

*[Dar e proprie minții și mânia potrivită firii. Căci fără mânie nu e nici curăție în om. Mânia aceasta luptă împotriva semințelor semănate ca plăceri înșelătoare de vrăjmașul în trup...]*⁹⁴

Se afirmă în acestea apartenența la fire, a poftei și mâniei. E o poftă (o dorire) proprie firii și una contrară. La fel o mânie (o iuțime) proprie firii și una contrară. Altfel firea omenească ar fi pur pasivă, indiferentă, o mortăciune. Prin pofta și iuțimea potrivită firii, firea crește, se depășește din Dumnezeu. Prin minte se curățește firea de ceea ce nu se cuvine. Prin mânia conformă firii, proprie minții, aceasta luptă împotriva diavolului sau a semințelor semănate de el în trupul omului ca plăceri înșelătoare (*n. tr.*)⁹⁵.

Autorul [*Cuviosul Isaia Pustnicul*, n.n.] prețuiește „mânia cea după fire”, care se opune la tot ce e rău. Nu tolerează răul. Nu e indiferență față de rău. Ci luptă împotriva lui, nu-l face, îndeamnă la a nu se face. Mânia aceasta împotriva răului se hrănește din frica de Dumnezeu și din iubirea pe care o naște această frică. Deci are loc o unire între mânia împotriva răului și iubirea de Dumnezeu și de oameni. Căci iubirea nu e nepăsătoare față de rău⁹⁶.

MÂNTUIREA

E de observat deosebirea între mântuirea dobândită prin har și nepățimirea dobândită prin efortul ajutat de har. E o învățatură cu totul deosebită de cea masaliană, care învăță că harul vine de pe urma eforturilor omului⁹⁷.

---

⁹³ FR 9: 626. O posibilă trimitere pentru *iuțime*.

⁹⁴ FR 12, p. 43.

⁹⁵ FR 12: 47.

⁹⁶ FR 12: 337.

⁹⁷ FR 5: 338.

Neajuns la capătul final al iubirii, socotește că n-a pus nici măcar început ei, așa este de departe iubirea pe care o are sufletul de plinătate fără margini a iubirii. Și de aceea se socotește mai prejos de toți ceilalți credincioși, nevrednic chiar de mântuire. Cel ce se află în realitate mai sus decât toți se socotește astfel mai prejos de toți. În acest sens a spus Sfântul Apostol Pavel despre sine că cel dintâi păcătos este el⁹⁸.

Cap. 108, *Filocalia greacă*. Mântuirea constă în unirea cu Dumnezeu în Hristos, nu în vreo justificare juridică⁹⁹.

Cap. 114, *Filocalia greacă*. Trebuie să socotim pe fiecare ca pe Hristos Dumnezeu, pentru că Fiul lui Dumnezeu, făcându-se ipostas al firii noastre, s-a făcut ipostasul fundamental al tuturor oamenilor. Prin fața fiecăruia licărește fața Aceluiași Hristos; prin apelul adresat nouă de fiecare ne adresează apelul său Același Hristos¹⁰⁰.

Fără botez nu s-ar mântui nimeni; fără lacrimile pocăinței, *ar fi rari cei ce se mântuiesc*¹⁰¹.

Fiecare poate fi astfel un misionar al mântuirii în Hristos. Fiecare îl poate face pe Hristos lucrător prin sine și simțit de ceilalți. Nu se cade nimănui să rămână spectator pasiv la lucrarea preoților Bisericii. Toți sunt ostași angajați în luptă pentru Hristos; fiecare are o armă duhovnicească cu care poate purta această luptă¹⁰².

E mai grav a duce cineva pe altul la pierzare prin pildă, prin îndemnul său, decât pe sine însuși. În mod sigur acela îl va trage și pe el în prăpastie, pe când altfel poate să fie tras la bine de cei ce sunt la bine. Mântuirea mea depinde mai mult de lucrarea mea pentru mântuirea altora, decât de lucrarea egoistă pentru mântuirea mea. Semnul aflării tale pe drumul mântuirii e depășirea egoismului nu numai în a lucra pentru celălalt ca existență trecătoare, relativă, ajutându-l în cele pământești, ci ca existență sortită veșniciei. Aceasta e suprema prețuire a lui¹⁰³.

---

⁹⁸ FR 6: 21. O posibilă trimitere pentru *iubire*.

⁹⁹ FR 6: 216.

¹⁰⁰ FR 6: 223.

¹⁰¹ FR 9: 328.

¹⁰² FR 9: 1009.

¹⁰³ FR 9: 1084.

Calea mântuirii e calea răbdării, ca mijloc al întăririi adevărate față de tot ce-l robește pe om din slăbiciune¹⁰⁴.

Cei mântuiți prin cineva sunt fiii lui duhovnicești. Ei s-au mântuit prin el întrucât Hristos, pe care el li l-a făcut cunoscut, a lucrat prin el asupra lor. Dar și el s-a făcut organ capabil al voii lui Hristos: prin credința lui tare prin viața lui potrivită voii lui Hristos, prin îndrumarea dreaptă dată lor. Ei vor fi scrisoarea lui de recomandare în ziua judecății. Vor arăta cum și-a împlinit răspunderea lui. În el însuși se vor arăta și ei, sau ce a făcut el pentru ei (2 Co 3, 2). Între cei ce lucrează pentru alții și între cei din urmă se produce o interioritate reciprocă. Ei nu mai pot fi despărțiți unii de alții. Inima părinților nu mai poate fi golită de copii și nici a copiilor de părinți¹⁰⁵.

Lucrarea mântuitoare a lui Hristos, e primită prin credință, e puterea prin care ne înălțăm și noi cu El, purtând crucea și înviind cu El. Mântuirea noastră nu e un fapt exterior, ci o creștere interioară. Desăvârșirea noastră este hristologică¹⁰⁶.

*[Când ai vreo suferință în trup, te înfrânezi de la lucrurile care te vătăma; dar atunci de ce nu lupți să te înfrânezi și când suferă sufletul? E nevoie și atunci de multă silință și durere, cum zice Apostolul: „Îmi asupresc trupul și-l duc ca pe un rob” (1 Co 9, 27). Folosește puterea ta și Dumnezeu te va ajuta prin rugăciunile sfinților...]*¹⁰⁷

Concură în mod activ silința omului, Dumnezeu și rugăciunile sfinților. Toate se adună spre mântuirea fiecăruia¹⁰⁸.

Când ajungi să simți că prin tine ești nimic, și totuși ești, simți că ești prin Dumnezeu, Cel care singur nu poate să simtă că e nimic. Și simțind că ești ceea ce ești prin Dumnezeu, trăiești din plin puterea Lui. Și aceasta îți face cu putință mântuirea¹⁰⁹.

---

¹⁰⁴ FR 11: 168, FR 11 (Apologeticum), 168 (166).

¹⁰⁵ FR 11: 183, FR 11 (Apologeticum), 183 (178): 1: <mintiți>.

¹⁰⁶ FR 11: 315^b, FR 11 (Apologeticum), 315^b (286).

¹⁰⁷ FR 11, p. 301; FR 11 (Apologeticum), p. 355.

¹⁰⁸ FR 11: 421^b, FR 11 (Apologeticum), 421^b (355).

¹⁰⁹ FR 11: 501, FR 11 (Apologeticum), 501 (421).

sărac, văzându-l legat de Dumnezeu ca un transparent al lui Dumnezeu, prin care Dumnezeu pune la probă pe om¹³⁷.

Cumpără prin milostenie ocrotirea săracilor, nu pe a celor puternici. Căci prin aceasta ai cumpărat ocrotirea lui Dumnezeu, care este unit cu săracii. În acest sens se poate spune că Dumnezeu e Împăratul săracilor și săracii sunt puternici în Dumnezeu. Dar ei nu abuzează de puterea lor. Nu voiesc să ia locul bogaților și să stăpânească lumește ca și accia¹³⁸.

MINCIUNA

¹¹⁴⁴ În tot capitolul acesta minciuna e văzută nu ca o teorie, ci ca o faptă care păgubește pe cel ce o practică și pe ceilalți oameni. Am văzut însă că o minciună care mântuiește pe cineva, nu e socotită propriu-zis minciună. (Cazul bătrânului care a șezut pe butoiul sub care un frate ascunsese o femeie, ca să-l scape de pâra altora).

¹¹⁴⁵ S-a putut întâmpla că pe drept cuvânt s-a spus sau i s-a spus de cineva că n-a făcut un lucru cum se cuvenea. Acela a spus adevărul. Lucrul spus nu e o minciună. Dar cel căruia i s-a spus bănuiește că acela s-a spus sau i s-a spus cu dușmănie și în chip mincinos¹³⁹.

*[Căci de multe ori te încredințează că te iubește și totuși nu crezi, ci pizma diavolului orbește inima ta ca să cugești cele rele în locul celor bune și cele amare în locul celor dulci și așa să ai parte de osândă împreună cu „cel ce zice binelui rău și dulcelui amar, și cu cel ce socotește lumina întuneric și întunericul lumină”
(Is 5, 20)...]*¹⁴⁰

Aceasta e minciuna. Și ea nu împiedică numai cunoașterea realității ci și conduce viața celui ce o susține și a celor amăgiți de el de el, pe un drum fals, pe drumul nerealizării lor, al strâmbării ființei lor, al slăbirii ei, al unirii ei cu neființa. Luând întunericul drept lumină, toată ființa lor se scufundă în întuneric; ne mai văzând niciun sens al existenței; toată se scufundă pentru ei în nonsens¹⁴¹.

---

¹³⁷ FR 11: 845, FR 11 (Apologeticum), 845 (708), 1: <treime>.

¹³⁸ FR 11: 911, FR 11 (Apologeticum), 911 (789).

¹³⁹ FR 9: 1144-5.

¹⁴⁰ FR 11, pp. 267-268; FR 11 (Apologeticum), pp. 314-315.

¹⁴¹ FR 11: 359, FR 11 (Apologeticum), 359 (315).

Minciuna practică de noi ne va întâmpina însoțindu-ne când sufletul nostru va ieși din trup¹⁴².

Când minți, socotești că te poți ascunde chiar de Dumnezeu, deci nu-ți mai este frică de El¹⁴³.

MINCINOSUL

⁴²⁹ Mincinosul prezintă un chip neadevărat al realității, ca să pună pe cineva în situația de a nu lucra potrivit cu ea și deci de a se păgubi. Dar uneori cineva trebuie cruțat de a afla realitatea în toată grozăvia ei, pentru a-l pregăti pe încetul pentru ea.

⁴³⁰ Mincinosul fățarnic dat pe față spune uneori: mi-am prilejuit, prin minciună, pierderea sufletului meu, pentru a scăpa pe alții. Deci el socotește chiar pierderea sufletului său ca o faptă de dreptate. E aici o dublă fățarnicie. Scărarul cunoaște și în cazul minciunii tot felul de situații. El condamnă în modul cel mai aspru numai fățarnicia care urmărește răul altuia.

⁴³¹ Într-un fel acest om e curat de duhul minciunii, fiindcă o folosește pentru nevoia reală de a scăpa pe cineva¹⁴⁴.

Cel ce minte se ține cu sufletul despărțit de cel față de care minte. Nu-și dă sufletul aceluia. Numai cel ce spune adevărul se predă pe sine celuilalt¹⁴⁵.

MINTEA (νοῦς)

„Deci e trebuință de multă știință ca străbătând mai întâi dincolo de acoperămintele cuvintelor din jurul Cuvântului, să vedem cu mintea goală pe Cuvântul curat stând de Sine” (*Capete gnostice*, II, 73)¹⁴⁶.

---

¹⁴² FR 12: 208.

¹⁴³ FR 12: 515.

¹⁴⁴ FR 9: 429-31.

¹⁴⁵ FR 9: 1143.

¹⁴⁶ FR 2: 1 (22), FR 2 (Apologeticum), 29 (27), 3: *Cap...* [*ete*], *gnos...* [*tice*].

Adeseori Sfinții Părinți folosesc alternativ termenii „minte” și „inimă” și chiar „duh”. Inima ar fi, după ei, un fel de centru al minții, mintea fiind centrul omului (vezi și Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic*, în *Filocalia românească*, vol I., Humanitas, București, 1999)¹⁴⁷.

În cap. acesta și în cap. 5, mintea e considerată că se înstrăinează de la firea ei când își fărâmițează cugetarea după mulțimea lucrurilor. Astfel e conform cu natura ei (προσφῶδες) să se unească cu cuvântul după ieșirea din formele ideilor multiple, care o alterau. Iar regăsirea neschimbabilității sale îi produce minții o bucurie negrăită¹⁴⁸.

⁴ Este vorba de conviețuirea conjugală între minte (grecește νοῦς de genul masculin) și înțelepciune.

⁵ Mintea se înalță, când se smerește trupul și vice-versa¹⁴⁹.

Numai mintea curățită de solzi sau dezbrăcată de văluri vede adevărul sau pe Logosul dezvăluit de văluri. Vălurile de pe minte devin văluri ce acoperă adevărul. Interesantă sugestie pentru interpretarea categoriilor kantiene sau de orice fel, care prelucrează „lucrul în sine”, realitatea goală, aducându-ne-o la cunoștință numai disimulată de văluri, sau categorii¹⁵⁰.

Idea lui Evagrie că mintea sau inima trebuie să devină fără formă, dacă vrea să contemple pe Dumnezeu, e completată în cap. 80-82 cu ideea că Dumnezeu își înscrie în ea trăsăturile, semnele, formele Sale. Τύπος la Maxim înseamnă și modelul original, ideea lucrului în Logos. Privirea acestor τύπος echivalează cu privirea lumii în Dumnezeu. Tot τύπος se numește modelul cortului văzut de Moise pe Sinai, pe când idoliile iudeilor se numesc ἀντιτύποι, contramodelle. De aici urmează că cel ce contemplă pe Dumnezeu e mode lat după modelul original al ființei sale, mintea lui fiind ridicată însă peste toate formele finite. E o mode lare neconținută prin care ființa omului e adusă tot mai aproape de modelul său, intrând totodată în legătură tot mai strânsă cu modelele tuturor

---

¹⁴⁷ FR 2: 1 (116), FR 2 (Apologeticum), 268 (152), 3: [[*Cuvânt ascetic*]], [[*românească*]]. O posibilă trimitere și pentru *inimă* și *dub*.

¹⁴⁸ FR 2: 2 (168), FR 2 (Apologeticum), 388 (214-5).

¹⁴⁹ FR 2: 4-5 (178), FR 2 (Apologeticum), 424/427 (226-7). Scurte referințe despre *minte*, vezi la: FR 2: 1 (187), 2 (188), 2 (192); FR 3: 1 (45).

¹⁵⁰ FR 2: 1 (194), FR 2 (Apologeticum), 480 (245).

lucrurilor. – Interesant e că inima curată e considerată aici inima care și-a oprit orice mișcare naturală, ca mișcare ce prin însuși faptul că e finită, nu poate sesiza pe Dumnezeu, ci se oprește la lucrurile mărginite. Chiar când vrea să viseze prin vreunul din ele pe Dumnezeu, o face într-o formă imperfectă, nedemnă de Dumnezeu¹⁵¹.

Atât la Evagrie, cât și la Sfântul Maxim întâlnim adeseori ideea unor haine sau corpuri ce trebuiesc pe rând dezbrăcate pentru a ajunge omul la „minte goală”. Prima haină care trebuie dezbrăcată e cea a patimilor. Cel ce se dezbracă de ea trebuie să se îmbrace în haina virtuților; pe o treaptă mai înaltă trebuie dezbrăcată și aceasta, pentru a se îmbrăca haina vederilor contemplației naturale, ca în sfârșit să fie dezbrăcată și aceasta și mintea să rămână „goală”, ca să se întâlnească cu Rațiunea goală, cu Dumnezeu descoperit. (În acest sens se vorbește și de dezbrăcarea omului vechi). Cel ce, asemenea lui Ilie, a trecut chiar și peste afecțiunea naturală față de cele sensibile, trebuie să dezbrace și lucrarea de mortificare a trupului, adică grija de asceză, ca pe un cojoc. Dar această grijă trebuie să o îmbrace ucenicul, adică cel ce a rămas pe o treaptă mai jos. Aceasta nu înseamnă că cei ce dezbracă grija ascezei poate să zburde de acum cu trupul, ci că în el starea de mortificare a devenit ceva ce se menține de la sine, fără o grijă specială. Grijă ascetică de trup l-ar împiedica acum de la contemplație. Mortificarea e un ajutor al duhului împotriva puterii vrăjmașe, adică prin ea se accentuează aspectul de duh al firii noastre¹⁵².

Să-i modeleze mintea (τυποῦσθαι τὸν νοῦς). Este o structurare a minții și teoretică și afectivă, o structurare existențială. Același termen de τυποῦσθαι e folosit de Sfinții Părinți și pentru neconținută mode lare a minților omenești și îngerești de lumina dumnezeiască¹⁵³.

Participând la Dumnezeu, mintea nu mai trece de la un lucru la altul, nici dorința. Acel om rămâne pentru veci într-o neschimbare totală. Dar nu e o schimbare moartă, ci o trăire (o pătimire intensă a lui Dumnezeu

---

¹⁵¹ FR 2: 1 (197), FR 2 (Apologeticum), 492 (248-9), 5: <(cap. 2, 60)>.

¹⁵² FR 2: 1 (259), FR 2 (Apologeticum), 654 (318-9), 1: Sf... [ântul].

¹⁵³ FR 2: 1 (270), FR 2 (Apologeticum), 676 (330). E o greșeală în textul grecesc din FR 2 (Humanitas): νοῦν, în loc de forma corectă νοῦς.